

развиваются транспорт и торговля, промышленность находится в стадии стагнации, строительный комплекс демонстрирует определенные признаки оживления. Бюджет города продолжает оставаться дотационным (на субвенции и дотации в доходной части бюджета города приходится почти половина), причем почти все средства расходной части расходуются исключительно на социальные статьи. Оценены изменения и структурные сдвиги в территориальной специализации города, товарной структуре экспорта и импорта.

Ключевые слова: экономическое состояние города, экономические показатели развития города, динамика инвестиций в экономику города, структурные сдвиги в территориальной специализации города.

Fesyuk Vasy, Barsky Yriy. The Current Economic Situation in Lutsk. The objective of the article is a comprehensive assessment of the current economic condition of the city of Lutsk, the definition of trends and prospects of development of the economic situation. The article analyzes the dynamics of economic development of the city, indexes of economic indicators of development, the structure of the city budget. The main trends of investment in the economy of the city are determined. In the economy of the city the most rapidly developing transport and trade, industry is in a stage of stagnation, the construction sector is showing some signs of recovery. The city budget continues to be subsidized (grants and subsidies in budget revenues the city accounts for nearly half), with nearly all funds of the expenditure side are used exclusively for social expenditure. The changes and structural shifts in the territorial specialization of the city, the commodity structure of exports and imports are estimated.

Key words: economic situation of the city, economic indicators of city development, the dynamics of investment in the city's economy, structural changes in the territorial specialization of the city.

Стаття надійшла до редколегії
30.10.2016 р.

УДК 911.3:35.071.51(6)

Володимир Лажнік

Політико-географічний аналіз сучасної системи державних кордонів на Африканському континенті

Розглянуто просторові особливості й структуру сучасної системи державних кордонів в Африці. Установлено ступінь контактності території кожної країни, виявлено найбільш і найменш протяжні ділянки міждержавних кордонів. Проаналізовано протяжність сухопутних кордонів африканських країн та виділено шість груп держав за протяжністю цих кордонів. Розраховано загальну протяжність державних кордонів кожної країни з урахуванням довжини берегової лінії. Установлено ступінь звивистості державних кордонів країн і виявлено пряму кореляційну залежність між площею державної території й довжиною сухопутних і загальних кордонів країн Африки.

Ключові слова: Африка, державний кордон, країна, протяжність кордону, сухопутні кордони, берегова лінія, коефіцієнт звивистості.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку політичної географії через посилення уваги до вивчення системи державних кордонів у світі відбулося формування й становлення такого наукового напрямку, як політична лімологія, яка вивчає політичні кордони, межі й границі. Важливого значення набуло опанування морфології та структури світової й континентальних систем державних кордонів у зв'язку зі змінами на політичній карті світу в кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. в контексті теорії світових систем. Нові підходи до вивчення державних кордонів відмінні від традиційних тим, що кордони в сучасному взаємозалежному та інтегрованому світі відіграють значну роль у формуванні регіональної самосвідомості населення й вони значно змінили свої функції, а тому їх потрібно вивчати не лише на рівні окремої країни, а й на інших просторових рівнях (локальному, регіональному, континентальному та світовому). Державні кордони будь-якої держави є частиною світової чи континентальної системи кордонів. Тому одним із завдань політичної лімології є вивчення морфологічних особливостей, поряд з іншими, систем кордонів різних континентів, оскільки кордони сучасних держав відмінні за своїм генезисом, історією виникнення, протяжністю, ступенем звивистості та іншими ознаками. Важливого значення

набуває вивчення кордонів країн Азії й Африки, на які припадає близько 2/3 протяжності всіх державних кордонів у світі. У країнах цих континентів під час установа кордонів надії та сподівання народів були проігноровані й нині не збігаються з етнічними, економічними й соціальними рубежами. Так, в Африці близько 42 % усієї довжини сухопутних кордонів проведені за паралелями та меридіанами (астрономічні кордони) або по прямих лініях (геометричні кордони), тобто вони проводилися без будь-якої відповідності соціальним реаліям [1, с. 374]. Тому актуальним питанням постає виявлення морфологічних особливостей сучасних кордонів африканських країн, оскільки цій проблемі у вітчизняній політико-географічній науці не приділено достатньо уваги. Ця обставина зумовила й вибір теми дослідження.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питанню політико-географічного аналізу системи державних кордонів у світі приділено певну увагу в працях таких учених, як Е. Андерсон, В. О. Колосов, Дж. Прескотт, М. Фуше та ін. Зокрема, В. О. Колосов розглядає державні кордони як частину світової їх системи, аналізує зміни функцій державних кордонів у сучасних умовах і розкриває сценарії еволюції світової системи кордонів, однак мало уваги приділяє аналізу континентальних систем кордонів [1]. Французький політико-географ Мішель Фуше проаналізував системи державних кордонів у світі загалом і, зокрема, в Африці, яка склалася наприкінці ХХ ст. [5], проте за останні 25 років відбулися зміни на політичній карті Африки, що зумовили й трансформаційні процеси в африканській континентальній системі кордонів, які потребують вивчення. Потрібно також зауважити, що в українській політико-географічній науці цим питанням не приділено належної уваги й відсутні наукові розвідки щодо виявлення різноманітних особливостей функціонування сучасної системи кордонів на цьому континенті. Тому постає потреба в детальному аналізі системи сучасних кордонів в Африці.

Мета статті – проаналізувати морфологічні особливості та структуру сучасної системи державних кордонів на Африканському континенті.

Основні завдання дослідження:

- установити кількість пар міждержавних кордонів між країнами-сусідами й ступінь контактності території кожної держави;
- виявити найбільш і найменш протяжні ділянки міждержавних кордонів;
- проаналізувати протяжність сухопутних кордонів країн континенту та провести групування держав за цією ознакою;
- установити ступінь звивистості державних кордонів країн Африки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На країни Африки, за підрахунками французького географа М. Фуше, у 1991 р. припадало 36 % протяжності міждержавних кордонів у світі (80 423 км) [5]. Сучасні африканські держави отримали в спадок колоніальні кордони внаслідок повного ігнорування сформованого на час колоніального переділу континенту етнічного, економічного й соціально-культурного простору континенту. Державні кордони сучасних країн Африки були нав'язані колоніальною владою під час розподілу сфер впливу на континенті між європейськими країнами-метрополіями в ХІХ–ХХ ст. Зокрема, М. Фуше зауважує, що близько 20 % нинішніх сухопутних кордонів проведено британською колоніальною адміністрацією й близько 17 % – французькою [5]. Після здобуття незалежності молоді африканські держави визнали мудрість прийнятого в 1964 р. рішення Організації Африканської Єдності про непорушність постколоніальних кордонів. Це певним чином сприяло зменшенню кількості міждержавних територіальних конфліктів і суперечок на континенті. Проте багато ділянок кордонів донині залишаються недемаркованими на місцевості, а окремі ділянки навіть чітко неделімітовані на картах. Така ситуація зумовлює територіальні претензії й конфлікти між країнами, дестабілізує політичну ситуацію в окремих регіонах Африки.

Нами для виявлення особливостей африканської континентальної системи кордонів розглянуто систему кордонів між усіма країнами континенту (54 суверенними, чотирма залежними країнами, двома ексклавами Іспанії – Сеута й Мелілья та Західною Сахарою, територія якої окупована Марокко) і європейськими й азіатськими країнами, із котрими межують на суходолі й морських просторах країни Африки. Отже, на континенті нині загалом нараховується 146 пар кордонів між сусідніми країнами. Проте частина з цих держав є острівними територіями, серед яких – Кабо-Верде, Коморські Острови, Сейшельські Острови, Сан-Томе і Принсіпі, Маврикій і Мадагаскар – це суверенні держави, а Реюньон, Майотта, Острови Святої Єлени, Вознесіння і Тристан-да-Кунья та Французькі Південні й Антарктичні території – залежні країни. Ці острівні держави не мають сухопутних

кордонів, а лише морські. Ураховано також наявність ліній розмежування суверенітету в Середземному морі з європейськими та азійськими країнами (Кіпр, Італія, Іспанія), у Червоному морі й Аденській затоці – з азійськими країнами (Саудівська Аравія, Йорданія, Ізраїль і Ємен) та в Атлантичному океані – із територіями, які входять до складу Іспанії й Португалії (Канарські острови, острів Мадейра). Також острівні країни Африки мають морські кордони з державами, розміщеними безпосередньо на континенті. Тому країни, які розміщені на континенті, утворюють загалом 107 пар міждержавних сухопутних кордонів [7]. Загальна протяжність сухопутних кордонів в Африці, розрахованих за даними довідника ЦРУ США по країнах світу «The World Factbook» [4], становить 88 811 км, що на 8388 км більше, ніж за даними М. Фуше (80 423 км) [5]. Це розходження зумовлене тим, що з 1991 р. до сьогодні в Африці збільшилася кількість суверенних держав до 54 і відбулось уточнення довжини міждержавних кордонів між окремими країнами. Тому нині кількість пар держав-сусідів із врахуванням морських кордонів збільшилася до 146.

Для африканських країн характерний середній ступінь контактності їхніх державних територій. Найбільшу кількість держав-сусідів з урахуванням морських кордонів і, відповідно, пар міждержавних кордонів мають країни з великою площею території, такі як Танзанія й Мозамбік (по 10), Демократична Республіка Конго (ДРК), Алжир, Єгипет і Лівія (по дев'ять), Замбія й Судан (по вісім) та Малі, Нігер і Нігерія (по сім сусідів) [7]. Найменшу кількість сусідів мають такі малі держави, як Гамбія, Гвінея-Бісау й Свазіленд (по дві країни-сусіди), Лесото (один сусід – ПАР) та дві острівні залежні території (Майотта й Реюньйон мають по два морські сусіди) (табл. 1). Британська заморська територія Острови Святої Єлени, Вознесіння і Тристан-да-Кунья, розміщена в центральній частині Атлантичного океану в оточенні вод відкритого моря, узагалі не має морських сусідів.

Багато ділянок кордонів між африканськими країнами є дуже протяжними. На континенті існує 35 ділянок сухопутних кордонів між сусідніми країнами з протяжністю понад 1000 км. Найпротяжнішими є кордони між Демократичною Республікою Конго (ДРК) й Анголою (2646 км), Республікою Конго й Габонем (2567 км), ДРК та Замбією (2332 км), Мавританією й Малі (2236 км), Суданом і Південним Суданом (2158 км), Нігерією та Камеруном (1975 км) й інші ділянки кордонів [4]. Найкоротшим міждержавним кордоном в Африці є кордон між Ботсваною та Замбією, який, за даними Довідника ЦРУ «The World Factbook», становить усього 150 м [4]. За іншими даними, наведеними в різних літературних джерелах, він становить близько 700 м, або 1,6 км, або навіть 2 км [3; 6]. Він установлений у кінці XIX ст. по річці Замбезі при впадінні в неї р. Чобе, коли Великобританія й Німеччина розділяли сфери впливу в Південній Африці. Тоді британському протекторату Бечуаналенд надано доступ до водних ресурсів р. Замбезі на невеликій протяжності. Проте до сьогодні він не має чіткої демаркації й проходить по середині р. Замбезі.

Також невелику протяжність мають сухопутні кордони Марокко з іспанськими напівексклавами містами Сеута та Мелілья, де кордони мають довжину, відповідно, 8,4 км і 10,5 км. Потрібно зауважити, що на Середземноморському узбережжі є ще один іспанський напівексклав на півострові Пеньон-де-Велес-де-ла-Гомера. Кордон між ним і Марокко має довжину 85 м, що є найкоротшою у світі ділянкою міждержавних сухопутних кордонів між окремими країнами [8]. Цей сухопутний кордон виник у 1934 р., коли ураган завалив піском вузьку протоку між островом Пеньон-де-Велес-де-ла-Гомера, що належав Іспанії, і територією Марокко. Отже, загальна протяжність сухопутних кордонів між Марокко й іспанськими ексклавами становить близько 20 км.

Таблиця 1

Морфометричні показники системи державних кордонів країн Африки

Країна	Кількість держав-сусідів	Довжина сухопутних кордонів, км*	Довжина берегової лінії, км*	Довжина берегової лінії, км**	Коефіцієнт звивистості всіх кордонів*	Коефіцієнт звивистості всіх кордонів**
1	2	3	4	5	6	7
Алжир	9	6734	998	1557	1,412	1,464
Ангола	4	5369	1600	2252	1,760	1,842
Бенін	5	2123	121	153	1,885	1,899
Ботсвана	4	4347,15	0	0	1,607	1,607

1	2	3	4	5	6	7
Буркіна-Фасо	6	3611	0	0	1,944	1,944
Бурунді	3	1140	0	0	1,927	1,927
Габон	4	3261	885	2019	2,259	2,568
Гамбія	2	749	80	503	2,199	2,760
Гана	5	2420	539	758	1,708	1,771
Гвінея	6	4046	320	1615	2,482	2,851
Гвінея-Бісау	2	762	350	3176	1,649	3,745
Джибуті	4	528	314	443	1,559	1,678
Екваторіальна Гвінея	4	528	296	603	1,387	1,645
Еритрея	5	1840	2234	3446	3,349	3,848
Ефіопія	6	5925	0	0	1,590	1,590
Єгипет	9	2612	2450	5898	1,426	1,912
Замбія	8	6043,15	0	0	1,964	1,964
Зімбабве	4	3229	0	0	1,456	1,456
Кабо-Верде	3	0	965	1121	4,284	4,630
Камерун	6	5018	402	1799	2,216	2,502
Кенія	5	3457	536	1586	1,478	1,672
Республіка Конго	5	5008	169	205	2,496	2,504
Демократична Республіка Конго	9	10481	37	177	1,936	1,949
Коморські Острови	6	0	340	469	2,028	2,412
Кот-д'Івуар	5	3458	515	797	1,973	2,043
Лесото	1	1106	0	0	1,790	1,790
Ліберія	3	1667	579	842	1,897	2,009
Лівія	9	4339	1770	2025	1,298	1,326
Маврикій	3	0	177	496	1,105	2,100
Мавританія	5	5002	754	1268	1,598	1,670
Мадагаскар	6	0	4828	9935	1,777	2,716
Малаві	3	2857	0	0	2,340	2,340
Малі	7	7908	0	0	2,002	2,002
Марокко	4	2362,5	1835	2009	1,771	1,808
Мозамбік	10	4783	2470	6942	2,287	2,992
Намібія	4	4220	1572	1754	1,799	1,827
Нігер	7	5834	0	0	1,461	1,461
Нігерія	7	4477	853	3122	1,563	1,896
ПАР	6	5244	2798	3751	2,053	2,175
Південний Судан	6	6018	0	0	2,114	2,114
Руанда	4	930	0	0	1,616	1,616
Сан-Томе і Принсіпі	3	0	209	269	1,898	2,170
Свазіленд	2	546	0	0	1,168	1,168
Сейшельські Острови	5	0	491	747	6,490	8,181
Сенегал	6	2684	531	1327	2,044	2,297
Сомалі	4	2385	3333	3898	1,91	2,119
Судан	8	6819	853	2245	1,585	1,729
Сьєрра-Леоне	2	1093	402	1677	1,574	2,245
Танзанія	10	4161	1424	3461	1,618	1,913
Того	3	1880	56	53	2,290	2,289
Туніс	3	1495	1148	1927	1,842	2,114
Уганда	5	2729	0	0	1,567	1,567
ЦАР	6	5920	0	0	2,115	2,115
Чад	6	6406	0	0	1,594	1,594
Західна Сахара	4	2049	1110	1110	1,727	1,727
Майотта	2	0	185	185	2,690	2,690

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7
Реюньйон	2	0	207	219	1,164	1,198
Острови Святої Єлени, Вознесіння і Тристан-да-Кунья	-	0	200	200	2,841	2,841
Французькі Південні й Антарктичні території	6	0	2948	2948	9,393	9,393
Мелілья	1	10,5	9,5	9,5	1,608	2,371
Сеута	1	8,4	19,6	32,6	1,835	2,261

* Наведено й розраховано автором за даними Довідника ЦРУ США «The World Factbook».

** Наведено й розраховано автором за даними Інституту світових ресурсів.

Малопротяжними є кордони між Алжиром і Західною Сахарою (41 км), Сомалі й Джибуті (61 км), Нігерією та Чадом (85 км), Мозамбіком і Свазілендом (108 км), Еритреєю й Джибуті (125 км), Того й Буркіна-Фасо (131 км), а також між іншими державами [4].

Нами проведено групування африканських країн за загальною протяжністю сухопутних кордонів і виділено шість груп країн. До *першої* віднесено 15 держав, які мають велику протяжність сухопутних кордонів (понад 5 тис. км). Серед них особливо виділяється Демократична Республіка Конго (друга після Алжиру держава в Африці за площею території), яка має найбільшу довжину державних кордонів, що становить 10 481 км. До цієї групи країн належать Малі, Судан, Алжир, Чад, Замбія, Південний Судан, Ефіопія, ЦАР, Нігер, Ангола, ПАР, Камерун, Республіка Конго, Мавританія (табл. 1). Вони мають велику територію й протяжні кордони з різним ступенем звивистості. Установлено, що величина протяжності сухопутних кордонів країн Африки прямо пропорційна величині площі всієї державної території. Коефіцієнт парної кореляції дуже високий ($K_{nk} = 0,84$). Це свідчить про те, що ступінь звивистості державних кордонів африканських країн загалом є низьким через домінування геометричних й астрономічних кордонів.

Друга група країн – це 12 держав, які мають протяжність сухопутних кордонів від 3 до 5 тис. км (табл. 1). До цієї групи віднесено такі країни, як Мозамбік, Нігерія, Ботсвана, Лівія, Намібія, Танзанія, Гвінея, Буркіна-Фасо, Кот-д'Івуар, Кенія, Габон і Зімбабве. Це переважно середні за розмірами державної території країни Африки, у яких ступінь звивистості державних кордонів дещо вищий, ніж у країнах першої групи. Серед держав цієї групи особливо виділяється Лівія, яка має досить велику площу території (близько 1,8 млн км²), проте протяжність сухопутних кордонів порівняно невелика через переважання прямолінійних (геометричних) кордонів.

Третя група країн – це дев'ять держав із протяжністю сухопутних кордонів від 2 до 3 тис. км. У цю групу входять Малаві, Уганда, Сенегал, Єгипет, Гана, Сомалі, Марокко, Бенін і Західна Сахара (табл. 1). Серед них особливо виділяється Єгипет, який має площу території понад 1 млн км², однак через прямолінійність кордонів загальна протяжність сухопутних кордонів порівняно мала – 2612 км. Водночас Бенін виділяється значною протяжністю сухопутних кордонів (2123 км) при порівняно малій площі території (112,6 тис. км²) через витягнутість території в північно-південному напрямку й великим ступенем звивистості кордонів із державами-сусідами.

Четверту групу складають країни з невеликою протяжністю сухопутних кордонів від 1 до 2 тис. км. Це такі держави, як Того, Еритрея, Ліберія, Туніс, Бурунді, Лесото й Сьєрра-Леоне. Більшість із них є приморськими країнами, мають невеликі розміри державної території й тому довжина сухопутних кордонів у них є невеликою. Бурунді й Лесото є внутрішньоконтинентальними країнами з невеликою площею державної території.

П'ята група країн – це держави з дуже малою протяжністю сухопутних кордонів (менше 1 тис. км). Це невеликі за розмірами державної території країни з витягнутою формою території (Руанда, Гвінея-Бісау, Гамбія) або приморські (Джибуті, Екваторіальна Гвінея) чи з компактною територією (Свазіленд). До цієї групи також віднесено іспанські міста-ексклави Сеута й Мелілья на африканському узбережжі Марокко, які є окремими політико-територіальними об'єктами на політичній карті Африки. Довжина сухопутних кордонів Мелільї становить 10,5 км, а Сеути – 8,4 км.

Шоста група – це острівні країни, які не мають сухопутних кордонів, а лише морські державні кордони. До цієї групи належать шість суверенних острівних держав – Кабо-Верде, Коморські Острови, Мадагаскар, Маврикій, Сан-Томе і Принсіпі, Сейшельські Острови та чотири залежні території –

острови Майотта, Реюньон, Французькі Південні й Антарктичні території, які є заморськими володіннями Франції, та Острови Святої Єлени, Вознесіння й Тристан-да-Кунья, котрими володіє Великобританія.

Звичайно, для більш коректного морфологічного аналізу системи міждержавних кордонів на Африканському континенті доцільно брати до розрахунків також і протяжність морських кордонів. Однак через відсутність точних даних із протяжності морських кордонів по всіх африканських державах не можливо точно визначити загальну протяжність державних кордонів та провести відповідне групування країн за окремими показниками, що характеризують кордони держав. Відповідно, до так званого «парадоксу берегової лінії», у берегової лінії не може бути чітко визначеної довжини, оскільки вона поводить себе як фрактал. Вимірювання точної довжини берегової лінії залежить від масштабу карти. Чим більший масштаб, тим точніше можна виміряти довжину берегових ліній.

У різних виданнях наводяться переважно дані довжини берегової лінії країн світу, розміщені в довіднику ЦРУ «The World Factbook» [4], які не відповідають довжині державних морських кордонів. Довжина берегових ліній, зазвичай, менша, ніж довжина морського кордону, який згідно з положеннями міжнародного морського права встановлюється від базових прямих ліній або від ліній найбільшого відпливу. Водночас Інститут світових ресурсів (англ. *World Resources Institute*) на основі векторної карти берегових ліній (англ. *World Vector Shoreline*), складеної Військовим картографічним управлінням Національного агентства геопросторової розвідки США у 1989 р., у 2000 р. навів дані щодо довжини берегових ліній 182 суверенних держав і 13 залежних територій [2]. Дані, наведені цим інститутом, більш достовірні, проте вони також не відповідають дійсним довжинам морських кордонів держав світу (вони є дещо завищеними), оскільки морські кордони країн установлені на різній віддалі від узбережжя від певних вихідних ліній (базові лінії при сильній порізаності берегової лінії чи інші точки відліку) у вигляді прямих ліній або проведені по паралелях і меридіанах. Тому на сьогодні в довідниках не наведено точної величини протяжності морських кордонів держав і загальної довжини всіх їхніх кордонів. На нашу думку, для коректних розрахунків доцільно брати середнє значення довжини берегової лінії, яке розраховане як середня довжина з двох величин (за даними довідника ЦРУ й Інституту світових ресурсів). Звичайно отримане значення не відповідатиме точній довжині морських кордонів, проте буде більш-менш наближеним до дійсної довжини морських кордонів, оскільки Інститут світових ресурсів у більшості випадків подає довжину берегових ліній багатьох країн у 1,3–2 рази довшою [2], ніж довідник ЦРУ [4].

Нами розраховано загальну довжину всіх (сухопутних і морських із врахуванням усередненої довжини берегової лінії) кордонів для кожної країни Африки. За даними Інституту світових ресурсів, загальна довжина берегової лінії африканських країн становить 81 029 км, що разом із сухопутними кордонами загалом становить 169 840 км. Звичайно, це не відповідає точній довжині всіх кордонів країн через невідповідність довжини берегової лінії довжині морських кордонів. Для загальної оцінки системи державних кордонів ми брали усереднені величини довжин берегової лінії, визначені за двома довідниками, що для більшості держав є більш наближеною величиною до довжини морських кордонів. З урахуванням усередненої довжини берегових ліній країн загальна довжина кордонів усіх країн Африки орієнтовно становить 151 283 км. Звичайно, ця цифра не відповідає точній довжині всіх кордонів через відсутність точних даних щодо довжини морських кордонів держав.

Найбільшу загальну протяжність державних кордонів (понад 5 тис. км) мають 24 країни (табл. 1), серед яких лідером є Демократична Республіка Конго (ДРК), де загальна довжина кордонів становить 10 518 км при невеликій протяжності берегової лінії. Відбулися помітні зміни в складі першої групи держав, які мали найбільшу протяжність сухопутних кордонів. Так, у першу десятку країн увійшли, окрім ДРК, ПАР (8518 км), Алжир, Судан, Мозамбік, Ангола, Мадагаскар, Єгипет, Танзанія, Нігерія, Лівія. Відбулися також зміни й у кількісному складі інших груп, оскільки 15 країн Африки, займаючи внутрішньоконтинентальне географічне положення, не мають безпосереднього виходу до морського узбережжя. Деякі держави мають невелику протяжність берегової лінії, зокрема ДРК – 37 км, Того – 56 км, Гамбія – 80 км [4]. Останню (п'яту) групу формують острівні країни й держави з малопротяжними сухопутними кордонами й береговими лініями (менше 1 тис. км). Це Кабо-Верде, Руанда, Джибуті, Гамбія, Екваторіальна Гвінея, Свазіленд, Сейшельські Острови, Коморські Острови, Сан-Томе і Принсіпі, Реюньон, Острови Святої Єлени, Вознесіння і Тристан-да-Кунья, Майотта, Сеута та Мелілья.

Аналіз засвідчує, що між загальною площею державної території й загальною довжиною всіх кордонів існує пряма пропорційна залежність. Коефіцієнт парної кореляції між цими показниками

для країн Африки становить 0,85, тоді як коефіцієнт кореляції між площею території та довжиною берегової лінії африканських країн – 0,17. Це свідчить про невеликий ступінь звивистості морських кордонів і слабку порізаність берегової лінії Африканського континенту та наявність значної кількості внутрішньоконтинентальних країн (24 % загальної кількості держав).

Важливий морфологічний показник для визначення неоднорідності системи кордонів – це ступінь їхньої звивистості, яка визначається величиною коефіцієнта звивистості кордонів. Коефіцієнт звивистості виражає ступінь порізаності кордонів окремих країн відносно площі їхньої території й розраховується за такою формулою:

$$K_{zv} = P / 3,457 \cdot S^{1/2},$$

де K_{zv} – коефіцієнт звивистості кордонів окремої держави; P – периметр сухопутних кордонів країни, км; S – площа території країни, км².

Нами проведено групування країн Африки за величиною цього коефіцієнта й виділено чотири групи держав. Залежно від величини значень K_{zv} , виділено країни з незвивистими кордонами (K_{zv} менше 1,5), зі слабкозвивистими кордонами (K_{zv} від 1,51 до 2,0), із середньозвивистими (K_{zv} від 2,01 до 4,0) й дуже звивистими (K_{zv} більше 4,0) державними кордонами.

До *першої групи* держав із незвивистими кордонами входять шість країн Африки (табл. 1), більшість із яких мають компакту форму державної території та переважно прямолінійні кордони. Це такі держави, як Свaziленд (коефіцієнт звивистості становить 1,16), Реюньйон, Лівія, Алжир, Зiмбабве і Нігер.

До *другої групи* країн віднесено 25 держав зі слабкозвивистими державними кордонами (K_{zv} від 1,51 до 2,0). Це досить численна група країн Африки (41 % від усіх держав), які мають невелику площу та компакту форму державної території з домінуванням геометричних й астрономічних кордонів. До цієї групи входять такі країни, як Уганда, Ефіопія, Чад, Ботсвана, Кенія та ін. Також у цю групу входить і Демократична Республіка Конго ($K_{zv} = 1,95$) – держава з найбільшою протяжністю кордонів. Кордони цієї країни є слабкозвивистими, оскільки на багатьох ділянках вони є прямими лініями, що встановлювалися під час розподілу сфер впливу європейських колоніальних держав наприкінці XIX ст. в Центральній Африці й проходили переважно слабоосвоєними територіями.

До *третьої групи* держав віднесено 27 країн із коефіцієнтом звивистості всіх державних кордонів від 2,01 до 4,0. Це найбільш численна група країн (44 % від усіх держав), які мають кордони із середнім ступенем звивистості. Серед них виділяються ПАР, Мозамбік, Еритрея, Мадагаскар й острівні країни, які мають протяжні морські кордони через велику звивистість берегової лінії.

Четверту групу складають такі острівні держави, як Кабо-Верде ($K_{zv} = 4,63$), Сейшельські Острови ($K_{zv} = 8,18$) та Французькі Південні й Антарктичні території ($K_{zv} = 9,39$), які мають звивисті морські кордони через сильну порізаність берегової лінії та розосередженість островів на морських акваторіях.

Отже, більшість країн Африки належать до держав світу з невисоким ступенем звивистості державних кордонів через домінування геометричних й астрономічних кордонів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Проведений політико-географічний аналіз системи державних кордонів країн Африки свідчить, що на континенті через значну просторову диференціацію геополітичного простору континентальна система кордонів характеризується наявністю найбільшої кількості пар міждержавних кордонів і найбільшою у світі їх сумарною протяжністю. Більшість африканських країн мають невисокий ступінь звивистості державних кордонів через домінування геометричних й астрономічних кордонів та високий ступінь компактності форми державної території. Перспективи подальших досліджень пов'язані з детальнішим аналізом особливостей функціонування континентальної системи міждержавних кордонів і кордонів між окремими країнами Африки через наявність певних територіальних претензій одна до одної.

Джерела та література

1. Колосов В. А. Геополитика и политическая география : учеб. для вузов / В. А. Колосов, Н. С. Мироненко. – Москва : Аспект Пресс, 2000. – 479 с.
2. Список стран по длине береговой линии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
3. Brownlie Ian. Botswana-Zambia (Quadripoint issue). African Boundaries: A Legal and Diplomatic Encyclopaedia / Ian Brownlie, Ian R. Burns. – London : C. Hurst & Co, 1979. – P. 1098–1108.

4. CIA. World Factbook: Coastline [Elektronik resourse]. – Mode of access : <http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fieds/2060.html>.
5. Foucher M. Fronts et frontières. Un tour du monde géopolitique / M. Foucher. – Paris : Fayard, 1991. – 608 p.
6. Kazungula [Elektronik resourse]. – Mode of access : <https://en.wikipedia.org/wiki/Kazungula>.
7. List of countries and territories by land and maritime borders [Elektronik resourse]. – Mode of access : https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_and_territories_by_land_and_maritime_borders.
8. Peñón de Vélez de la Gomera [Elektronik resourse]. – Mode of access : https://es.wikipedia.org/wiki/Pe%C3%B1%C3%B3n_de_V%C3%A9lez_de_la_Gomera.

Лажник Владимир. Политико-географический анализ современной системы государственных границ на Африканском континенте. Рассмотрены пространственные особенности и структура современной системы государственных границ в Африке. Установлена степень контактности территории каждой страны, выявлены наиболее и наименее протяженные участки межгосударственных границ. Проанализирована протяженность сухопутных границ африканских стран и выделено шесть групп стран за протяженностью этих границ. Рассчитана общая протяженность государственных границ каждой страны с учетом длины береговой линии. Установлена степень извилистости государственных границ стран и выявлена прямая корреляционная зависимость между площадью государственной территории и длиной сухопутных и всех границ стран Африки.

Ключевые слова: Африка, государственная граница, страна, протяженность границы, сухопутные границы, береговая линия, коэффициент извилистости.

Lazhnik Volodymyr. Political and Geographical Analysis of the Modern System of State Borders on the African Continent. The spatial features and structure of a modern system of state borders in Africa were examined. The degree of rapport of each country territory was established, the most and the least lengthening sections of international borders were found. The length of the land borders of African countries was analyzed and six groups of countries by a length of the boundaries were identified. The total length of the state borders of each country was calculated, taking into account the length of the coastline. The degree of tortuosity of state borders was set and a direct correlation dependence between the area of national territory and length of the land borders and general borders of African countries was found.

Key words: Africa, state border, country, length of the borders, land borders, coastline, coefficient of tortuosity.

Стаття надійшла до редколегії
28.11.2016 р.

УДК 911.3:338.45(477.82)

**Сергій Пугач,
Ярослава Сосницька,
Лариса Маковецька**

Сучасний стан та трансформації галузевої структури промисловості Волинської області

Промисловість – важлива складова частина економіки. У статті проаналізовано зміни в галузевій структурі промисловості Волинської області. Основним завданням дослідження є порівняння сучасного стану промисловості Волинської області із ситуацією на початку 90-х рр. ХХ ст. Сьогодні промисловість не є провідною галуззю економіки Волинської області. Область з індустріально-аграрної стала аграрно-індустріальною. На підприємствах області виробляються прилади контролю, підшипники, лічильники води, вироби з пластмас, тканини, будівельна цегла, меблі, кондитерські, макаронні, ковбасні вироби, консерви тощо. Галузеву структуру промисловості Волинської області формують насамперед харчова (30,4 % промислового виробництва області), машинобудування (18,5 %), виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу й поліграфічна діяльність (16,2 %). Аналіз трансформації галузевої структури промисловості Волинської області протягом 1990–2015 рр. показує зменшення частки легкої промисловості, машинобудування та зростання частки лісової й деревообробної. Указану тенденцію можна характеризувати як несприятливу. У промисловості Волинської області накопичилася низка проблем, для розв'язання яких потрібна комплексна програма розвитку.

Ключові слова: промисловість, галузь промисловості, галузева структура промисловості, Волинська область.

© Пугач С., Сосницька Я., Маковецька Л., 2016